

УДК 339.172:007:658.62:63

Дяченко Ю.А.

аспірант кафедри біржової діяльності і торгівлі
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРІВ

У статті досліджено інформаційне забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів України. Представлено інформаційне дослідження ринку товарних деривативів на сільськогосподарські товари в Україні. Виділено перешкоди, які заважають функціонуванню якісного інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів. Запропоновано авторське визначення терміну «інформаційне забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів». Визначено основну мету інформаційного забезпечення біржового ринку.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, біржовий ринок, сільськогосподарські товари, Аграрна біржа, товарні деривативи.

В статье исследовано информационное обеспечение биржевого рынка сельскохозяйственных товаров Украины. Представлено информационное исследование рынка товарных деривативов на сельскохозяйственные товары в Украине. Выделены препятствия, которые мешают функционированию качественного информационного обеспечения биржевого рынка сельскохозяйственных товаров. Предложено авторское определение термина «информационное обеспечение биржевого рынка сельскохозяйственных товаров». Определена основная цель информационного обеспечения биржевого рынка.

Ключевые слова: информационное обеспечение, биржевой рынок, сельскохозяйственные товары, Аграрная биржа, товарные деривативы.

Information support of the exchange market of agricultural products of Ukraine is researched. The information research of commodity derivatives market for agricultural products in Ukraine is presented. The obstacles hindering the functioning of the quality information support of the exchange market of agricultural products are highlighted. The author's definition of the term "information support of the exchange market of agricultural products" is offered. The main goal of the information supply of the stock market is determined.

Keywords: information support, exchange market, agricultural products, Agrarian exchange, commodity derivatives.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток системи інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів є невід'ємним і водночас особливим складником формування загальноринкового інформаційного середовища. Це означає вдосконалення діючої інформаційної бази біржової торгівлі як окремої самодостатньої, і водночас вона має враховувати інтегрованість у загальноринкову інформацію про поточний стан та перспективи зміни кон'юнктури аграрного ринку й аграрної економіки. Розвиток інформаційного забезпечення аграрного біржового ринку має також урахувати, яким центром

торгівлі товарними активами й яким методами буде реалізована дана функція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню інформаційного забезпечення та розвитку біржової діяльності в Україні присвячено праці таких учених: Л.О. Іванової [1], О.М. Батигіної [2], Н.А. Рогози [4], А.В. Розгон [5], М.О. Соллодкого [6].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є проведення аналізу інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів в Україні та внесення пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині в Україні відсутній єдиний організований ринок, який би забезпечував торгівлю більшістю с.г. товарів у режимі реальних поставок та строкових угод, тобто функціонував у режимі спот- і ф'ючерсного ринків за прикладом світових біржових центрів. Серед експертів ведуться дискусії щодо моделі, яка б була оптимальною для України. Реальний ринок с.г. товарів частково представлений товарними біржами, наприклад такими, як Аграрна біржа, що передбачає аукціону торгівлю у секції «аграрний ринок», та Українська біржа, яка з лютого 2018 р. анонсувала запуск торгів поставними і розрахунковими ф'ючерсними контрактами на пшеницю та кукурудзу.

Із часом реальні потреби операторів ринку, розвиток інструментів фінансової інженерії, підходи та методи державної підтримки аграрного сектору, розвиток інвестиційної сфери, конкуренція між ринковими центрами за клієнтів визначають базову модель і основні торгові площадки.

Проте не тільки несформованість і якісний розвиток ринкової інфраструктури (у т. ч. біржової), низька зацікавленість та несистемність дій державних та не державних установ щодо формування та функціонування якісного інформаційного забезпечення ринку обмежують його розвиток. Серед інших перешкод також можна виділити такі:

- незавершеність аграрних реформ, зокрема щодо формування ринкових структур, побудови моніторингово-інформаційних систем;
- обмеженість фінансування, переважно відповідні заходи реалізуються у рамках нетривалих і обмежених міжнародних проектів, індивідуальних витрат окремих операторів ринку;

- мала чисельність інформаційних агенцій, аналітичних, дорадницьких, консалтингових установ, висока платність їхніх послуг, що обмежує доступ до них із боку дрібних виробників та інвесторів;

- відсутність якісних вітчизняних програмних продуктів: біржі, учасники торгів користуються платними закордонними розробками і обладнанням;

- застарілі технології, збору, систематизації, обробки потрібної економічної, правової та ринкової інформації, непоширеність хмарних, мережових технологій для зберігання та поширення даних;

- нестача комплексних інформаційних ресурсів ринкового призначення та відсутність механізмів їх оновлення, мала кількість спеціалізованих періодичних, книжкових та Інтернет-видань, телевізійних і радіопрограм, онлайн- та відеокурсів, інформаційних онлайн-баз, застарілі технології поширення даних;

- брак систематизованих даних щодо оцінки інформаційних потреб учасників ринку та способів і вартості їх задоволення – відсутність ефективного спрямування інформаційних потоків на обслуговування користувачів.

Незадовільність рівня розвитку інформаційного середовища ілюструють дані обізнаності учасників про біржові інструменти та їх застосування, розуміння основ біржової торгівлі. Зокрема, це засвідчили дані дослідження, проведеного експертами Програми USAID/FINREP-II, представленими на науково-практичній конференції «Розвиток товарного біржового ринку та ринку деривативів в Україні: що потрібно зробити в аграрному секторі» (табл. 1).

Таблиця 1

Результати інформаційного дослідження ринку товарних деривативів на сільськогосподарські товари в Україні

Показники	Виробники	Переробні підприємства	Трейдери, експортери
Кількість респондентів	821	61	120
з них використовувало товарну біржу, %	9	4,8	11,5
Джерела інформації про ціну:			
трейдери	58,9	45,2	86,1
Інтернет	55,2	43,5	53,3
спеціалізовані видання	21,3	21,0	35,2
Частка респондентів, що використали у 2015/2017 маркетинговому році:			
двосторонній договірний форвард	12,6	6,5	40,2
форвардний контракт, укладений на біржі	6,1	8,1	12,3
ф'ючерсний, опціонний контракт	8,1	13,0	41,8

Джерело: зведено за даними [4]

Серед опитаних про інтерес до біржових інструментів проявили 288, або 35%, виробників (із них 65% – господарства із земельним банком більше 1000 га). Готові укласти угоди з фіксацією ціни 44% виробників, 53% переробників, 66% трейдерів, елеваторів. Готові працювати зі складськими свідоцтвами (ОТС-інструмент) 18% виробників, 31% переробників, 57% трейдерів, елеваторів. На запитання: «Чому не користуєтеся послугами товарної біржі?» *виробники* відповіли – обсяги надто невисокі; чув але не знаю, як використати цю можливість; не отримую максимальну ціну на біржі; *переробники* – нам потрібні надто малі обсяги; високі біржові збори; недостатня ліквідність; *трейде-ри, елеватори* – там не пропонують найвищу ціну; недостатня ліквідність; складний механізм оформлення документів [2].

Поліпшення інформаційного забезпечення відіграватиме важливу роль у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору, а вище та нижче представлені положення обґрунтовують наші пропозиції, більш детально розкриваючи її зміст та шляхи реалізації.

Для розвитку вказаного сегменту біржового ринку насамперед потрібно розвивати та об'єднувати наявні інформаційні бази даних, потоки ринкової інформації, що використовуються і формуються різними суб'єктами для прийняття ними управлінських рішень. Також цей процес має відбуватися системно, організовано, враховувати інформаційні потреби учасників ринку і державних органів, реалізовувати принципи повноти, достовірності, оперативності, відкритості та рівності доступу до інформації, використовувати національну, міжнародну статистику, сучасні комунікаційні технології. При цьому вже згадана система цінового моніторингу буде важливим, але не єдиним компонентом (можна стверджувати, що не головним, оскільки дані про чинники ціноутворення, новини, очікування та дії основних операторів і маркет-мейкерів безпосередньо впливають на ціни, працює формула: остання ціна +/- сила впливу чинників ціноутворення).

В основу авторського визначення терміну покладено комплексний підхід. Відповідно до нього, інформаційне забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів – це частина загальноринкового інформаційного простору, яка включає сукупність взаємопов'язаних та об'єднаних в одне системне ціле інформа-

ційних центрів, що створюють, опрацьовують, зберігають, постачають бази даних, аналітично-довідкові матеріали, рекомендації й іншу корисну та релевантну ринково-економічну, правову, технологічну, статистичну інформацію, потрібну для прийняття оперативних та довгострокових торгово-інвестиційних, адміністративних, нормативних, господарських та інших управлінських рішень різними учасниками ринку.

Наступним компонентом якісного поліпшення наявної вітчизняної інформаційної системи, що супроводжує вітчизняну аграрну економіку і ринок, є актуалізація основних цілей, завдань та принципи побудови та функціонування.

Основною метою інформаційного забезпечення біржового ринку є постійне і максимально повне забезпечення операторів організованих ринків сільськогосподарської продукції релевантною інформацією про кон'юнктуру ринку, стан економіки та чинники, що на них впливають, для реалізації ними економічних і статутних інтересів, формування інформаційно-ефективного ринку. Розглядаючи інформаційне забезпечення як комплекс інформаційних потреб та можливостей різних операторів аграрного організованого ринку, основну мету можна реалізувати, вирішивши низку завдань, таких як:

1) створення інтегрованої прогнозно-аналітичної системи на основі моніторингу економічного розвитку виробництва й аграрного ринку;

2) вирівняти умови для вільного та оперативного доступу до всієї інформації і сприяти налагодженню її поширення;

3) поглибити інтеграцію та взаємодію в обмінні даними, результатами дослідження, новинами учасників, забезпечити двосторонній обмін між вітчизняними та міжнародними інформаційними центрами;

4) забезпечити застосування сучасних засобів зберігання, обробки, ретранслявання даних на основі електронних, інтерактивних, хмарових технологій, якісного програмного забезпечення;

5) удосконалити інформаційну діяльність державних статистичних і відомчих установ, бірж, оптових ринків;

6) удосконалити систему підготовки фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційного менеджменту для поліпшення управління збором даних, аналізом інформації, створенням прогнозів та наданням консультацій і рекомендацій.

Принципи, на основі яких слід розвивати ринкове інформаційне забезпечення, мають поєднати положення теорії інформаційної ефективності ринку, вимоги до самої інформації, найкращий досвід розвитку ринкових інформаційних систем.

Інформаційне забезпечення аграрного ринку є складною багаторівневою системою, яка включає велику кількість аспектів розкриття та подання інформації учасникам ринку. Серед таких аспектів – конфлікт інтересів держави, виробників і трейдерів. Конфлікт полягає у призначенні інформації. Так, державу цікавлять дані, які можна використовувати для розроблення і реалізації державної політики (ринкового регулювання, податкового та митного контролю, зовнішньоекономічної діяльності і т. п.), операторів ринку – дані про економічну ситуацію на внутрішньому та зовнішньому ринках, географію цін, вартість логістики, баланси виробництва та споживання і т. п.

Маємо констатувати, що розвинуті біржові ринки виступають тільки одним із центрів оперативної, насамперед цінової, інформації. Їхнє місце в системі загального-інформаційного за-

безпечення ринковими даними доволі обмежене, зокрема передачею у вільний доступ даних про обсяги укладених біржових угод, ціновими діапазонами, що склалися протягом торгової сесії, даними щодо відкритих учасниками позицій, іншою біржовою статистикою.

Проблему з формуванням цілісної системи інформаційного забезпечення аграрного ринку в сегментів біржового ринку можна частково вирішити, посиливши роль бірж у загальноринковій інформаційній системі. Для цього варто створити в структурі біржі (Української, Аграрної) окремих підрозділ – *інформаційний (інформаційно-технічний) комітет*. Поки що таких підрозділів у структурі вітчизняних бірж, які організують торгівлю с.г. товарами, немає, а їх функції виконуються іншими підрозділами.

Основна мета такого комітету – координація зусиль інформаційних центрів-партнерів тієї чи іншої біржі та розроблення, затвердження і реалізація інформаційної політики окремої біржі. У рамках реалізації зазначеної мети потрібно передбачити виконання таких завдань-функцій (табл. 2).

Таблиця 2

Основні структурні підрозділи, що реалізують функції інформаційного забезпечення роботи біржі

Найменування підрозділу	Функціональні завдання
Інформаційний комітет у т. ч.:	<ul style="list-style-type: none"> – розроблення, затвердження і реалізація інформаційної політики біржі; – підтримка інформаційного складника роботи вищих органів управління біржею, інших біржових комітетів; – представництво біржі у відносинах із зовнішніми інформаційними партнерами
Координаційно-інформаційна рада	<ul style="list-style-type: none"> – координація зусиль інформаційних центрів-партнерів; – надання платформи для обговорення питань щодо розвитку інформаційної системи ринку з його учасниками; – дослідження інформаційних потреб учасників ринку; – розроблення загальної інформаційної політики і стратегії учасників ринку, у тому числі систем обміну даними
Біржове TV	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка роботи біржового інформаційно-аналітичного каналу
Медіацентр	<ul style="list-style-type: none"> – створення, наповнення та підтримка роботи сайту біржі – представлення біржі в мережі Інтернет-мовлення, соціальні мережі, блоги та форуми; – Інтернет-реклама, партнерська реклама
Прес-служба, видавничий центр	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка позитивного іміджу біржі, її політики, продуктів, послуг, відстеження громадської думки; – розроблення плану комунікації з громадськістю; – організація зв'язків із громадськістю, інформування про політику, діяльність та персонал біржі; – розроблення та видання друкованих видань, звітів, проспектів
Корпоративний секретар	<ul style="list-style-type: none"> – організація зв'язків із членами, акціонерами, інвесторами; – корпоративна звітність біржі
Відділ ринкової звітності та аналітики	<ul style="list-style-type: none"> – розроблення методології галузевих, ринкових досліджень; – регулярний аналіз ринкових тенденцій, ринкове прогнозування; – наповнення Data center – бази даних; – виконання спеціальних досліджень на замовлення керівництва, клієнтів; – збір аналітичної інформації про ринок, економіку АПК, державне регулювання

Джерело: власні дослідження

Організаційно даний комітет має представляти постійно діючий структурний підрозділ біржі та координаційну раду з представників державних структур, експертів, що представлятимуть професійні асоціації, інформаційно-аналітичні та консалтингові установи, торговців. Також даному інформаційному комітету слід підпорядкувати прес- чи медіацентр, відділ технічної підтримки та розроблення програмного забезпечення, центри видавництва та біржової звітності/аналітики, Інтернет-центр, біржове TV, корпоративного секретаря. Штатну структуру і видатки на підтримку роботи даного комітету визначатимуть вище керівництво біржі. Додатково варто використовувати технічну та фінансову підтримку інших учасників ринку.

Реалізувати це потрібно через комплексне використання таких інструментів, як: електрона торгово-інформаційна система, розроблені біржею клієнтські торгові термінали, інтерактивні (режим онлайн-взаємодії) Data centers, додаткові аналітичні сервіси – Market reports, Market Data (моніторинг цін, порівняння за різними показниками, використання спеціальних аналітичних інструментів), власний сайт, Інтернет та друковані видання біржі, біржові форуми, списки корисних посилань на інформаційно-аналітичні ресурси партерів, ретрансляцію в тому числі перекладених іноземних ринкових даних, віртуальні представництва в соціальних мережах, календар виходу важливих ринкових даних та стрічки новин. У підсумку відзначимо, що налагоджена і розвинена система розкриття ринкової інформації позитивно впливає на темпи індивідуального, галузевого та загальноекономічного зростання та виступає одним із ключових елементів ефективного розвитку і регулювання біржових ринків сільськогосподарських товарів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи результати досліджень та істотні положення наших пропозицій щодо вдосконалення формування та функціонування ринкового (біржового) інформаційного простору, відзначимо, що в Україні нині немає якісної інформаційної системи, як б задовольняла потреби учасників аграрного ринку ні в сегменті державного управління та статистики, ні в сегменті організаторів торгів. Обґрунтованим для поліпшення інформаційного середовища біржової діяльності є виділення у структурі бірж окремих інформаційних підрозділів – інформаційних комітетів, на які перекладеться весь комплекс інформацій-

них завдань. За структурою ці підрозділи мають включати всі відділи біржі, основною функцією яких є робота з інформаційними потоками про різні аспекти роботи ринку та самої біржі.

Бібліографічний список:

1. Батигіна О.М. Правове регулювання системи інформаційного забезпечення діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції. Форум права. 2013. № 2. С. 30–33.
2. Коллінз Г. Аналіз результатів дослідження ситуації на товарних ринках аграрної продукції. Розвиток товарного біржового ринку та ринку деривативів в Україні: що потрібно зробити в аграрному секторі: матеріали науково-практичної конференції. URL: <http://aeaep.com.ua/wp-content/uploads/2015/07/analy-z.pdf>.
3. Іванова Л.О. Інформаційне забезпечення дослідження економічної кон'юнктури. Маркетинг в Україні. 2004. № 2. С. 43–50.
4. Рогоза Н.А. Інформаційне забезпечення як фактор зростання ефективного функціонування аграрного ринку України. URL: <http://nbuv.gov.ua/portals/...2/10ma.pdf>.
5. Розгон А.В. Формування та функціонування біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. Агроінком. 2008. № 1–2. С. 3–8.
6. Солодкий М.О. Біржовий ринок: навч. посіб. К.: Аграрна освіта, 2010. 565 с.

References:

1. Batygina O.M. (2013). Pravove rehulivannia systemy informatsiinoho zabezpechennia diialnosti optovykh rynkiv silskohospodarskoi produktsii [Legal regulation of information support of the wholesale markets of agricultural products]. Forum prava, 2, 30-33.
2. Grant Kollins. Analiz rezultativ doslidzhennia sytuatsii na tovarnykh rynkakh ahrarnoi produktsii. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Rozvytok tovarnoho birzhovoho rynku ta rynku deryvativyv v Ukraini: shcho potribno zrobyty v ahrarnomu sektori" [Analysis of the results of the study of the situation in commodity markets of agrarian products. Materials of the scientific and practical conference "Development of the commodity exchange market and the market of derivatives in Ukraine: what needs to be done in the agrarian sector"]. Available at: <http://aeaep.com.ua/wp-content/uploads/2015/07/analy-z.pdf>.
3. Ivanova L.O. (2004). Informatsiine zabezpechennia doslidzhennia ekonomichnoi koniunktury [Information support of the study of economic conditions]. Marketynh v Ukraini, 2, 43-50.
4. Rogoza N.A. Informatsiine zabezpechennia yak faktor zrostannia efektyvnoho funktsionuvannia ahrarnoho rynku Ukrainy [Information provision

- as a growth factor for the efficient functioning of the Ukrainian agrarian market]. Available at: <http://nbuv.gov.ua/portal/...2/10rna.pdf>.
5. Rozgon A.V. (2008) Formuvannia ta funktsionuvannia birzhovoi torhivli silskohospodarskoiu produktsiieiu v Ukraini [Formation and Functioning of Exchange Trade in Agricultural Products in Ukraine]. Ahroinkom, 1-2, 3-8.
 6. Solodkyi M.O. (2010) Birzhovyi rynok: navch. posib. [Exchange market]. Aharna osvita, 565.

Diachenko Yu.A.

Postgraduate Student at Department
of Stock Exchange and Trade,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

FORMATION AND DEVELOPMENT OF INFORMATION SUPPLY FOR THE EXCHANGE MARKET OF AGRICULTURAL PRODUCTS

In the article, information support of the exchange market of agricultural products of Ukraine is researched. The information research of commodity derivatives market for agricultural products in Ukraine is presented. The obstacles hindering the functioning of the quality information support of the exchange market for agricultural products are highlighted. The author's definition of the term "information support of the exchange market of agricultural products" is offered. The main goal of the information supply of the stock market is determined. The suggestion was made for the creation of a separate subdivision – information (information and technical) committee in the structure of the exchange.

The main purpose of such a committee is to coordinate efforts of the information cents-partners of one or another stock exchange and to develop, approve, and implement the information policy of a separate stock exchange. For the development of information provision of the stock market, it is necessary to develop and integrate existing information databases, streams of market information, which are used and formed by different subjects for their management decisions. The information provision of the agrarian market is a complex multi-level system, which includes a large number of aspects of disclosure and presentation of information to market participants.

The main objective of the information supply of the stock market is the constant and maximum full provision of operators of organized agricultural markets with relevant information on market conditions, state of the economy and factors influencing them, for the realization of their economic and statutory interests, and the formation of an information-efficient market. In emerging markets, market information services primarily rely on special price monitoring services within the profile of the Ministry of Agriculture in the United States – a marketing research service, in France – a market news service that collects daily information on prices, supply, and demand in regional and international food markets. Sufficiently rational from the standpoint of time expenditures, the interest of individual market participants, the availability of existing information databases, experience sharing and dissemination of data, the availability of personnel is the previously mentioned individual (segment) approach.